

ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ — 20 РОКІВ

У публікації розповідається про 20 років діяльності Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, яка має важливі здобутки у краєзнавстві та краєзнавчій освіті. Відмічено роботу різних установ та організацій Волинської області: музеїв, архівів, бібліотек, навчальних закладів та членів Спілки. Накреслено завдання для подальшої роботи обласної організації.

Ключові слова: Національна спілка Краєзнавців України, Волинська область, краєзнавство, волинезнавство, історія, культура, природа.

Актуальність. Цю розповідь варто почати з тих подій, які засвідчили створення Національної спілки краєзнавців України 28 жовтня 2008 р.¹ і з пленуму Спілки, на якому були поставлені питання практичного входження у нову якість краєзнавчого руху і про завдання, які стоять перед кожною організацією і кожним краєзнавцем. 2008 і 2009 роки були важливими у визначенні спрямування краєзнавчого руху в цілому та його визнання в державі як творчої професійної спілки. Правління Спілки на чолі з Героєм України, академіком Петром Троньком, зробили все, щоб завершити організаційні проблеми її формування як національної, про що зазначалося у Звіті².

Мета і завдання статті показати, що волинські краєзнавці багато доклали зусиль до вивчення рідного краю. Вони були не лише дослідниками краю, а й організаторами краєзнавчого руху і краєзнавчої освіти.

Стан дослідження теми свідчить, що біля витоків краєзнавства у Волинській області були Олександр Цинкаловський, Анатолій Дублянський, Леон Пучковський, Микола Корзонюк, Василь Кмецинський, Назар і Ярослав Димничі, Роман Оксенюк, Олексій Михайлюк, Петро Сміян, Іван Гайдай, Павло Серпенінов, Нестор Бурчак, Григорій Філіпович, Дмитро Остапюк, Зіновій Ярмолук, за якими з'явилася наступна когорта, яка представляє більше 100 членів Волинської обласної організації НСКУ і серед них Григорій Аркушин, Степан Борисюк, Олексій Бренчук, Григорій Гуртовий, Віктор Давидюк, Олексій Златогорський, Федір Зузук, Емілія Ксендзук, Дмитро Корнелюк, Богдан Заброварний, Віктор Колесник, Олена Огнева, Луїза Олян-

дер, Олександр Остапюк, Анатолій Силюк, Сергій Панишко, Наталя Пушкар, Вальдемар П'ясецький, Петро Хомич та інші.

Сьогодні є в обласній організації багато молоді, а отже і перспектива краєзнавчого руху, а саме: Віктор Баюк, Олена Бірюліна, Інна Гуцалюк, Микола Кузьмич, Павло Рудецький, Петро Ходань, Ігор Маркус, Володимир Савицький, Богдан Зек, Тетяна і Світлана Яцечки та інші.

Волинські краєзнавці брали участь майже в усіх конференціях серії “Велика Волинь”, які започатковані з 1991 р. та відбувалися у Рівному, Луцьку, Житомирі, Бердичеві, Ізяславі, Новоград-Волинському, Старокостянтиніві, Старій Синяві та інших містах.

33 конференції “Минуле і сучасне Волині та Полісся” беруть початок від 1985 і 1988 рр., коли відзначалися 900-річчя Луцька і 1000-ліття Володимир-Волинського, на той час був в обласному центрі клуб “Краєзнавець”, при обласній науковій універсальній бібліотеці імені Олени Пчілки і почали об'єднуватися краєзнавці у районах. Лише під час третьої обласної історико-краєзнавчої конференції 17 листопада 1989 р. було створене Волинське обласне товариство краєзнавців, яке увійшло у 1990 р. у Всеукраїнську спілку. Змісти усіх конференцій надруковані у спеціальному випуску, присвяченому 20-річчю ВООНСКУ³.

На той час організаторами його були різні установи і громадські організації. Втім, основну роль відіграли Луцький державний педагогічний інститут імені Лесі Українки, Інститут післядипломної педагогічної освіти, Волинський краєзнавчий музей, товариство “Знання” і Волинське відділення Українського фонду

культури на чолі з Миколою Онуфрійчуком, які забезпечили попервах роботу товариства.

Виклад матеріалу. Товариство з'явилося внаслідок “перебудовних” подій в тодішньому радянському суспільстві. Це слід підкреслити тому, що у часи сталінських репресій були розігнані краєзнавчі осередки і навіть репресовано керівництво Всеукраїнської спілки краєзнавців, до якого входили відомі вчені, у тому числі наш земляк академік Агатангел Кримський. Про ці події розповідає книга “Репресоване краєзнавство”⁴. На наших землях під Польщею відбувались трохи інші процеси. Особливого сприйняття, розуміння і підтримки українське краєзнавство на Волині з боку польської влади не мало, діяльність краєзнавців та прихильників українства обмежувалася, а організації, які створювались, мали сприяти поступовому ополяченню та асиміляції “східних кресів”.

З'являються в часі майже разом краєзнавчі товариства у Рівненській і Житомирській областях. Фактично у 1990 р. на I з'їзді Всеукраїнської спілки краєзнавців Велика Волинь була представлена організованими делегатами. На з'їзді від Волинської області виступав директор Торчинського народного музею, педагог і журналіст Григорій Олександрович Гуртовий, який поділився досвідом роботи як краєзнавець і музеєзнавець.

Звичайно, що волинське краєзнавство має чималі здобутки. Впродовж 20 років волинські краєзнавці робили свій посильний внесок у розвиток краєзнавства, і у тому, що сьогодні Спілка стала національною, є також частково їхня заслуга. Про це говорив П. Тронько на Четвертому з'їзді Національної спілки краєзнавців України⁵. Тепер Товариство має назву Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України.

Не випадково на Пленумі Правління Спілки у 2005 році заслухали звіти Волинської і Черкаської обласних організацій з метою вивчення досвіду в організації краєзнавчих досліджень і краєзнавчої освіти. Багато краєзнавців нагороджено державними урядовими і обласними нагородами. Серед них є орденоносці Ярослав Царук і Микола Кучерепа, заслужені працівники освіти і культури Богдан Заброварний, Олена Огнева, Олекса Ошуркевич, Григорій Гуртовий, Григорій Охріменко, Ганна Маслай, Анатолій Силук, Надія Пушкар та інші. Сім осіб одержали премію імені Дмитра Яворницького У Волинській об-

ласті серед краєзнавців багато нагороджених обласними відзнаками. Зокрема, це стосується обласних премій в окремих номінаціях і в тому числі у номінації імені Миколи Куделі і Олександра Цинкаловського. У 2009 р. премію імені Олександра Цинкаловського отримав професор Волинського університету, історик і археолог Михайло Кучинко, імені Миколи Куделі — письменник з Нововолинська Степан Борисюк. Краєзнавці сьогодні мають значну підтримку у влади⁶.

Відзначення копіткої і потрібної праці краєзнавців знайшло продовження і у наступних нагородах Спілки.

Заступник голови Правління НСКУ Григорій Клепак на ювілейному пленумі до 20-річчя обласної організації вручив від Спілки нагороди 16 особам, а 50 краєзнавців одержали членські квитки і нагрудні знаки.

У створенні та керівництві обласної організації відіграли визначну роль Олексій Михайлюк, Євген Франчук, Іван Кічий, Владислав Наконечний, Лідія Протас, Богдан Заброварний, Микола Онуфрійчук, Володимир Гика, Анатолій Силук, Галина Марчук, Емілія Ксендзук, Ганна Маслай, Анатолій Шваб, Григорій Гуртовий (Торчин), Іван Сидорук (Ковель), Петро Хомич (Маневичі), Володимир Стемковський (Володимир-Волинський), Олександр Бобак (Нововолинськ), Олександр Остапюк (Любомль), бухгалтер — Раїса Левчук.

Варто підкреслити, що серед краєзнавців є почесні професори Волинського національного університету Григорій Гуртовий, Михайло Киричук, Володимир Рожко. Вони продовжують свою працю на ниві дослідження і вивчення рідного краю та поширюють знання про нього різними засобами, публікуючи наукові і науково-популярні праці, створюючи музейні експозиції та виставки, виступаючи на радіо і телебаченні.

Про історію та розвиток краєзнавчого руху, про діяльність краєзнавчих осередків і поширення краєзнавчої освіти у Волинській області від 1939 року докладно розповідає монографія Г. Бондаренка⁷.

Сьогодні немає такого населеного пункту в області, до якого б не дійшли краєзнавці з своїми науково-дослідницькими інтересами і допитливістю. Їхня праця пошанована достойно у матеріалах багатьох конференцій, в експозиціях і фондах сотень створених державних і громадських музеїв в культурі, освіті,

окремих відомствах. Про цю роботу краєзнавчих осередків і краєзнавців варто говорити тому, що тільки таким шляхом можна відтворити минуле кожної малої батьківщини, району, населеного пункту, школи, церкви, підприємства, родини. Тільки таким чином можна створити енциклопедії та довідники, які б давали найбільш повну інформацію про кожний регіон і Україну. Ці нові видання мають бути створені на потребу української нації та Української держави і мають сприяти національно-патріотичному вихованню та подальшому єднанню суспільства.

70 років тому 1 квітня 1940 р. у Волинській області почав працювати Луцький учительський інститут, який 20 листопада 1951 р. був реорганізований у державний педагогічний, за рішенням Волинської обласної ради депутатів трудящих йому було присвоєно ім'я Лесі Українки.

Молодий вуз став готувати педагогічні кадри і здійснювати наукове керівництво краєзнавчими дослідженнями. Вуз почав проводити звітні наукові конференції, перша з яких у 1954 р. була присвячена 300-річчю воз'єднання України з Росією і на якій було заслухано і обговорено 29 доповідей у 4-х секціях. У той же рік в Берестечку відбулась обласна наукова конференція до згаданої ювілейної дати, у якій взяли участь викладачі інституту. Деякий час у 50-х роках видавались "Наукові записки Луцького педінституту", в яких вміщено праці викладачів історичного факультету, серед яких більшість представляють публікації історико-краєзнавчого характеру. Великою роботою для всіх краєзнавців і викладачів було написання тому "Історія міст і сіл УРСР. Волинська область", яка успішно завершилася у 1970 р.⁸

У вересні 1984 р. в Луцькому педінституті відбувалась Всесоюзна науково-практична конференція "Шляхи удосконалення навчально-виховного процесу і підвищення якості підготовки учителів історії і суспільствознавства в педвузі". В тому числі зверталась увага на проведення факультативних занять, спецкурсів та спецсеминарів на основі історико-краєзнавчих матеріалів. Тези доповідей і повідомлень склали збірник, який становив певний інтерес у практичній роботі викладачів вузів. Проведення такої конференції пожвавило історичні дослідження в краї, піднесло престиж історичної науки, викликало інтерес до історії та історичного краєзнавства.

Про історичні дослідження Волині викладачів кафедр історичного факультету Луцького педінституту від 50-х років розповідають публікації В. О. Кудя⁹, Г. В. Бондаренка¹⁰, які опубліковані в наукових збірниках історико-краєзнавчих конференцій та книга "Луцький державний педагогічний інститут ім. Лесі Українки"¹¹.

Історичне краєзнавство багато років трималося на ентузіазмі викладачів і студентів у наукових дослідженнях матеріальної і духовної культури на основі археологічних розкопок, польових практик, фольклорних та етнографічних експедицій, що складає важливу сторінку "народної історії" і що може вважатись значною мірою вивченням історії повсякденності, як нових підходів в методології дослідження і вивчення історії краю та України. Студенти виконували курсові і дипломні роботи з історичного краєзнавства, збирали матеріали для майбутніх навчальних кабінетів і музеїв. На їх основі створено музей археології Волині, кабінет спеціальних історичних дисциплін та етнографії.

Важливу місію у створенні кадрового краєзнавчого потенціалу області відіграє Волинський університет. Випускники багатьох спеціальностей гуманітарного і природничого циклів, мистецтва і спорту стають тими, хто досліджує і вивчає свій край, фіксує його досягнення, зберігає історію, культуру, природу, вкладає це у твори літератури та мистецтва, наукові праці. Багато хто починає свій шлях від учнівської та студентської лави і продовжує краєзнавчі студії все життя. Важливе місце у популяризації краєзнавчих досліджень мають фахові збірники — Вісники Волинського університету. Працюють науководослідницькі інституції, які вивчають природу краю, історію та культуру, життя і творчість Лесі Українки, населені пункти та історичні постаті, долю краян різних поколінь за межами області. Ще з часів Луцького педінституту і потім в університеті краєзнавці завжди знаходили розуміння та підтримку. За ректора Нестора Бурчака¹² було створено ряд музеїв на різних факультетах, в тому числі Музей Лесі Українки і Музей археології Волині, якими він особисто опікувався, видано "Історію Волині з найдавніших часів" у 1988 р., підтримку краєзнавці мали за ректора Богдана Заброварного, коли було проведено у 1993 р. Шосту Всеукраїнську історико-краєзнавчу конференцію¹³, що сприяла підне-

сенню краєзнавчого руху в Україні та у Волинській області. За ректора Івана Олексіюка продовжено роботу над творчою спадщиною Лесі Українки і налагоджено зв'язки з українською діаспорою, про що свідчить видання “Літопису Волині”¹⁴, а у 1998 р., коли відзначалось 5 років ВДУ, було прийнято рішення створити Музей історії університету в навчальному корпусі № 1, який сьогодні вже діє.

Раніше існувала при Луцькому педагогічному інституті музейна кімната, яка висвітлювала життя і діяльність його викладачів, студентів і працівників, там зберігались нагороди і прапори, альбоми, один з яких був присвячений випускникам — відмінникам навчання. Теперішня експозиція розповідає не лише про традиції, а й про розвиток Волинського національного університету за 70 років, створення нових факультетів та відкриття нових кафедр, лабораторій і спеціальностей. Зібрано і представлено експонати, що розповідають про відомих у краї викладачів і науковців, про їхні заслуги і наукові праці. Багато матеріалів музею є оригінальними, отриманими від самих викладачів або від родин колишніх працівників навчального закладу. Особливу увагу приділено матеріалам, що розповідають про керівників найстарішого в області навчального закладу від директора учительського інституту І. Т. Сокура і до теперішнього ректора І. Я. Коцана. Висвітлюється громадське і спортивне життя викладачів і студентів. Музейна експозиція і фонди постійно поповнюються і свідчать про те, що Волинський національний університет імені Лесі Українки став справжнім науковим, освітнім і культурним центром не лише на Волині, відомим у державі та за її межами.

Краці традиції краєзнавчих досліджень і краєзнавчої освіти продовжуються за ректора Ігоря Коцана, який сприяє діяльності наукових інститутів та лабораторій і важливим добром має стати Волинська Універсальна Енциклопедія, нова історія міст і сіл Волинської області, глибокі дослідження природи Волині та Полісся і, зокрема, Шацького національного природного парку та інші.

Науковці і краєзнавці, викладачі і студенти проводили велику роботу щодо вивчення тих змін, які відбувались у краї не лише у давні часи. Об'єктом уваги ставали також ті процеси в краї, які впливали на зміни у соціально-економічному розвитку, зміни соціальної

структури суспільства, ті, що впливали на економіку, культуру, природу Волині і Полісся, життя людей краю.

Сьогодні можна стверджувати, що в краєзнавстві Волині існують наукові школи, які очолюють професори і доценти Г. Аркушин, В. Баран, Г. Бондаренко, В. Бортніков, В. Давидюк, Б. Заброварний, Ф. Зузук, С. Гаврилюк, Л. Гайдай, О. Карліна, В. Колесник, М. Кучерепа, М. Кучинко, Л. Оляндер, П. Сміян, Я. Шабала та інші викладачі. Вони керують підготовкою кандидатських і магістерських дисертацій, студентських наукових робіт з проблем історії, культури, природи Волині й Полісся різних історичних періодів. Викладачі університету беруть участь в усіх авторських колективах, які готують публікації про край. Частиною наукової роботи у Луцькому педінституті і Волинському університеті стали теми, які виконувались за бюджетні кошти і госпрозрахункові, а саме: “Історія культури Волині” у 80-х роках, “Атлас історії культури Волинської області”¹⁵, “Звід пам'яток історії та культури”, “Західне Полісся: історія та культура”, “Реабілітовані історією”, які очолювали Г. Бондаренко і О. Михайлюк, Ф. Зузук, М. Півницький, В. Баран, М. Кучерепа.

Багато праці вкладено у лесезнавство як важливий напрям літературного і мистецького краєзнавства завдяки О. Рисаку, Н. Стащенко, Т. Скрипці¹⁶. Продовжуються програми наукових досліджень з історії міст і сіл області, місцевого управління та самоврядування, волинезнавства.

З утворенням Волинського університету формуються не лише нові напрями історико-краєзнавчих досліджень. Про перші п'ять років університету, про його історію розповідало українською і англійською мовами спеціальне ювілейне видання університетського видавництва “Вежа” — “Сторінки історії Волинського державного університету імені Лесі Українки”¹⁷ і ювілейний буклет. На 10-річчя навчального закладу були випущені нові матеріали “Волинський державний університет імені Лесі Українки”, які розповідають про університет та його перспективи¹⁸.

Традиційними в Луцькому педінституті й у Волинському університеті стали Дні науки, під час яких своїми науковими здобутками діляться викладачі, аспіранти, наукові співробітники й студенти, відбуваються пленарні та секційні засідання наукових конференцій

на всіх факультетах. Аналіз доповідей і повідомлень тільки за останніх 20 — 25 років показує, які відбулися значні зміни у вивченні історії, культури та природи краю, наскільки розширилась і стала різноманітною тематика з історико-краєзнавчих досліджень. Це пов'язано з тим, що з утворенням університету почали працювати групи спеціалізації, гуртки і проблемні групи, спрямовані на вивчення історії та культури краю. Дослідження з історичного краєзнавства Волині стимулювала наявність аспірантури, відкриття спеціалізованих рад по захисту кандидатських дисертацій і, отже, можливість реалізувати свої інтереси тим, хто присвятив свої дослідження із шкільних та студентських років рідній землі.

За галузями знань почали виходити “Наукові вісники”, які стосувались історії, філології, філософії та часто включали проблеми історії, культури і природи Волинського краю, питань теорії і практики історичного пізнання, історіографії. Періодично видається “Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету”. У його випусках кожного разу присутній розділ “Дослідження з історії Волині”, а це — десятки публікацій викладачів, науковців, студентів, аспірантів та докторантів, краєзнавців, які мали можливість сприяти всебічному науково-аналітичному підходу до комплексного вивчення історико-краєзнавчої спадщини Волино-Поліського краю. Історична топографія, топоніміка, геральдика, генеалогія та інші історичні науки поповнили знання про край і збагатили джерельну та історіографічну базу. Окремі проблеми історико-краєзнавчих досліджень стали темами докторських та кандидатських дисертацій, серед яких виділяються теми з історії Давньої Русі, населених пунктів, національних меншин тощо. Ряд наукових статей краєзнавчого спрямування друкуються у “Науковому віснику ВНУ”. Це стосується таких серій: історичні науки, географічні, філологічні науки (лесезнавство), філософські, юридичні та економічні науки. Аналіз “Наукових вісників” свідчить, що історико-краєзнавчі матеріали друкуються з 2001 р. в окремих розділах, по мірі їх надходження до редколегії. Звичайно, що всі публікації важко навіть перелічити, але краєзнавча тематика вісників та інших видань Волинського університету є досить потужною. До них долучаються дослідження викладачів Луцького національного технічного університету,

Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти та інших вишів різного рівня акредитації, про що розповідає об'ємне видання з історії вищої освіти у Волинській області¹⁹.

Історико-краєзнавчі дослідження визначили не лише різну тематику дисертаційних досліджень і монографій, дипломних і курсових робіт студентів, а й сприяли появі краєзнавчих публікацій в окремих наукових збірниках. Зокрема, Волинське історичне молодіжне товариство за допомогою управління в справах молодіжної політики, фізичної культури, спорту і туризму Волинської облдержадміністрації започаткувало збірник наукових праць, перший випуск якого побачив світ у 1996 р. Сім з десяти праць молодих істориків були присвячені Волині.

Грамотами і подяками Волинської обласної ради і обласної державної адміністрації, де краєзнавство має постійну підтримку в управліннях культури і туризму, освіти і науки, внутрішньої політики, було нагороджено 14 краєзнавців. Чотири нагороди від Луцької міської ради свідчать, що міська влада також постійно підтримує краєзнавців та краєзнавчі дослідження. У Луцьку проведено три конференції з історії, культури, працюють фінансовані міською радою програми, зокрема, з історії міського самоуправління і громадського самоврядування, дослідження історії формування і діяльності інтелектуальної еліти. Проведено за підтримки міських рад історико-краєзнавчі конференції у Ковелі — 3, Нововолинську — 2, Володимир-Волинському — 4. Серед районів області найбільше — 11 конференцій проведено у Маневицькому районі, в організації яких взяли участь разом з районними установами представники сільських рад і шкіл.

Багато чим у своєму розвитку краєзнавство області завдячує шкільному і вузівському краєзнавству. Краєзнавчі експедиції, різні акції учнівської молоді сприяють не тільки пошуковій роботі. Учнівська пошукова робота під керівництвом досвідчених наставників визначає важливі напрями нових відкриттів, проблеми збереження і відтворення історичної пам'яті. Достатньо навести приклад щодо конкурсу до 75-річчя голодомору в Україні. Учні і вчителі знайшли і опитали, записали спогади більше 400 очевидців тих жахливих подій. А скільки проведено пошукової роботи школами по увічненню пам'яті тих, хто заги-

нув і пропав безвісти у роки Другої світової і Великої Вітчизняної війни. Чимало учнівських наукових і конкурсних робіт засвідчують історію як існуючих, так і зниклих населених пунктів. З'являються глибокі дослідження, які передують сотням майбутніх магістерських і дипломних робіт, десяткам кандидатських і докторських дисертацій.

Важливо те, що сьогодні краєзнавство і краєзнавці потрібні суспільству і забезпечують національно-патріотичне виховання, яке має здійснюватися на глибоких знаннях про свій край, традиції, звичаї. У вищій і загальноосвітній школі цей напрям представлений волинезнавством, яким опікується управління освіти і науки, а також більшість викладачів і вчителів різних спеціальностей. Для курсу “Волинезнавство” видано експериментальну електронну версію, де вміщено матеріали на 2054 сторінках комп'ютерного тексту з ілюстраціями, картами, схемами²⁰. Волинезнавство зв'язало систему знань про край бібліотекарів, музейних працівників, архівістів з копійкою працею учителів і викладачів. Їхня праця, їхні здобутки стали необхідними і потрібними у першу чергу в системі виховання та освіти. Краєзнавча освіта стрімко набула статусу необхідності. Знати багато про своє місто або село, про видатних земляків, про свій рід стало модно і престижно.

Краєзнавча робота позашкільна — це окрема краєзнавча сторінка, на якій багато прописано про різні історико-краєзнавчі і туристичні маршрути, де молодь не просто читає про край, а до всього може дійти ногами і доторкнутися руками, що створює неймовірно важливий ефект у патріотичному вихованні. А до цього доклалися душею і працею Леонід Толстіхін, Лариса Хмелярська, Любов Грабинська, Віталій Гнатюк та інші колеги.

З наукових секцій Малої Академії Наук, краєзнавчих гуртків і проблемних груп у краєзнавство прийшла молодь, зокрема, Ігор Маркус, Сергій Лис, Микола Кузьмич, Світлана Чибирак, Тетяна і Світлана Яцечки, Інна Гуцалюк, Богдан Зек, Людмила Грабинська, Микола Собоуцький.

Науковці, краєзнавці, досвідчені та молодь мають величні завдання увіковічення минулого рідного краю і значні турботи щодо його дослідження, вивчення і популяризації. “Звід пам'яток історії та культури”, “Волинська універсальна енциклопедія”, “Волинезнавство”, перспективні програми розвитку історико-

ко-культурних заповідників “Старий Луцьк” і “Старий Володимир”, створення у Луцьку філії Музею Збройних Сил України, формування фондів та експозиції Музею Волинського лісу тощо. Велику справу у збереженні історичної пам'яті здійснюють історико-культурні заповідники “Старий Луцьк” і “Старий Володимир”.

Великий обсяг роботи у краєзнавчій освіті й у краєзнавчих дослідженнях за 20 років спільної з товариством діяльності має ряд краєзнавчих установ і, у першу чергу, варто наголосити на діяльності музейних закладів на чолі з Волинським краєзнавчим музеєм. Спільні конференції, виставки, молодіжні і студентські краєзнавчі акції, експедиції та інші форми роботи показує літопис подій, у якому складно зафіксувати абсолютно все. А скільки створено нових експозицій у різних музеях! Серед музейних працівників не випадково відзначено нагородами Спілки краєзнавців Анатолія Квасюка, Олександра Вернидубова, Анатолія Силюка, Віру Комзюк та інших, про яких згадується у літописі обласної організації. Окремі відділи Волинського краєзнавчого музею перетворилися на важливі культурно-мистецькі та наукові центри, зокрема, Колодяженський літературно-меморіальний музей Лесі Українки, Музей Волинської ікони і художній музей у Луцьку. Саме їхня допомога сприяє проходженню студентських практик, особливо музейної та історико-краєзнавчої²¹.

Державний архів Волинської області є також однією з тих установ, які сприяють розвитку краєзнавства, забезпечують документальну достовірність краєзнавчих досліджень. Працівники архівів беруть участь практично в усіх історико-краєзнавчих заходах, які проводяться в області.

Важливою частиною спільних досліджень краю є бібліотечне краєзнавство, без якого немає глибини і розмаїття діяльності дослідників. Краєзнавча бібліографія у каталогах і картотеках, у спеціальних бібліографічних випусках різних покажчиків та списків і, нарешті, у щорічному виданні “Календаря знаменних і пам'ятних дат” від 1991 року, що став необхідним атрибутом планування роботи на перспективу серед краєзнавчих, освітніх та інших установ і організацій. Волинська обласна наукова універсальна бібліотека імені Олени Пчілки, обласна юнацька бібліотека, міські та районні бібліотеки області постійно

намагаються тримати в центрі уваги ті новинки краєзнавчих публікацій, потік яких постійно зростає.

У краєзнавчій роботі значне місце посідає видавнича діяльність. Практично всі видавництва у Волинській області сприяють виданню краєзнавчої літератури, серед яких “Надстир’я”, “Волинська обласна друкарня”, “Терен”, “Твердиня”, “Мінотавр”, “Волинська обласна друкарня”, видавництво Волинського університету “Вежа”, Ініціал, МЕДІА та інші.

У мистецькому краєзнавстві увесь Інститут мистецтв Волинського національного університету та такі колективи, як Торчинський “Колос”, дитячі колективи Палацу учнівської молоді, фольклорно-етнографічний ансамбль “Родина” Луцького училища культури і мистецтв, фольклорні колективи у Камінь-Каширському, Луцькому, Ковельському, Любомльському, Маневицькому та інших районах, Зоя Навроцька, Анатолій Жупанюк, Олександр Каліщук, Віталій Бобицький, Мирослав Стефанишин та інші є тими, хто опікується духовною народною криницею краєзнавства, поповнює її. Особливе місце в мистецькому житті області має кіномистецтво. Сотні фільмів про наші міста і села, про відомих і талановитих людей, про різні важливі події історії краю розповідають фільми Бориса Ревенка. Серед них є ті, що стали лауреатами різних кіномистецьких конкурсів. А скільки цікавих документально-публіцистичних фільмів, і серед них про Данила Братковського, про В’ячеслава Липинського і Затурці, родину Косачів і Колодяжне, родину Левчанівських і Луцьк та інших! Цікаві публікації були представлені Вальдемаром П’ясецьким і Федосієм Мандзюком про Луцьк і в тому числі довідково-енциклопедичне видання про вулиці і площі Луцька ^{22; 23}.

У царині філологічного, літературного краєзнавства Ніна Горик, Василь Гей, Віктор Лазарук, Петро Мах, Степан Борисюк, Григорій Аркушин, Віктор Давидок, Луїза Оляндер, Людмила Бублейник, Надія Сташенко і майже весь філологічний факультет. Природничо-географічний напрям представляють

Федір Зузук з картографічною лабораторією та унікальним “Атласом історії культури Волинської області” і факультети географічний та біологічний, Ярослав Мольчак, Людмила Василюк, Валентина Кудрик, Валерій Мельник та інші.

Краєзнавчі матеріали в актуальному режимі завжди подавали наші журналісти з “Волині”, “Віче”, але не тільки в обласних і районних газетах. Краєзнавча тематика знайшла місце на радіо і телебаченні. З 2009 року телекомпанія “Аверс” здійснює серію передач “Шляхами Волині”, яка присвячена 70-річчю Волинської області. Отже, найбільш оперативна краєзнавча інформація належить, звичайно, журналістам. Навіть окремі історичні події, факти, постаті, які раптом стали актуальними, часто раніше всього подаються журналістами. Краєзнавці вдячні Валентині Штинько, Анастасії Філатенко, Петрові Боярчуку, Надії Гуменюк та іншим. Деякі з них мають краєзнавчі відзнаки Товариства. З Андрієм Бондарчуком і Миколою Якименком краєзнавці зустрічалися на більшості своїх конференцій, виставок, презентацій.

Висновки. Нарешті, і це є одним з головних питань у роботі Волинської обласної організації НСКУ, у її лавах збільшилася кількість молодих людей. Учні, студенти, аспіранти, які стали займатися краєзнавчими дослідженнями, зрозуміли зміст і значення, цінність і потрібність цієї ділянки роботи. Частина учнів стали вже нашими студентами, частина студентів пішли в аспірантуру і займаються саме краєзнавчою тематикою, а багато за 20 років діяльності товариства стали маститими краєзнавцями, дослідниками високої кваліфікації та носіями знань з історії, культури та природи рідного краю.

Отже, 20 років діяльності Волинської обласної організації НСКУ були плідними та потрібними суспільству, оскільки краєзнавство завжди сприяє патріотичному вихованню, стоїть біля витоків духовності та культури нації і держави. Нагороди, увага з боку суспільства і влади, які мали краєзнавці до ювілею, свідчать про те, що слід брати орієнтир на майбутні плани і здобутки.

Джерела та література

- 1 Інформаційне повідомлення про IV з'їзд Національної спілки краєзнавців України // IV з'їзд Національної спілки краєзнавців України (28 жовтня 2008 р.). Матеріали та документи / Упоряд.: В. Дмитрук, Р. Маньківська, І. Савченко, А. Ситник. — Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г., 2009. — С. 3–4.
- 2 Тронько П. Т. Звіт Правління Національної спілки краєзнавців України / Петро Тронько // IV з'їзд Національної спілки краєзнавців України (28 жовтня 2008 р.). Матеріали та документи / Упоряд.: В. Дмитрук, Р. Маньківська, І. Савченко, А. Ситник. — Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г., 2009. — С. 29–43.
- 3 Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Спеціальний випуск. Матеріали до 20-річчя від часу створення / Упорядники Г. Бондаренко, Б. Заброварний, А. Силук, В. Гика, А. Шваб. — Луцьк: Пульс, 2009. — С. 75–148.
- 4 Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). — К.; Хмельницький, 1991. — 480 с., іл.
- 5 IV з'їзд Національної спілки краєзнавців України (28 жовтня 2008 р.). Матеріали та документи / Упоряд.: В. Дмитрук, Р. Маньківська, І. Савченко, А. Ситник. — Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г., 2009. — С. 33, 147–159.
- 6 Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Спеціальний випуск. Матеріали до 20-річчя від часу створення / Упорядники Бондаренко Г., Заброварний Б., Силук А., Гика В., Шваб А. — Луцьк: Пульс, 2009. — С. 46–48.
- 7 Бондаренко Г. В. Історичне краєзнавство Волині. Кн. 1. / Бондаренко Г. В. — Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. — 248 с.; Кн. 2. — 218 с.
- 8 Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. — К.: УРЕ АН УРСР, 1970. — 747 с.
- 9 Кудь В. Регіональні краєзнавчі конференції на Волині / Кудь В. О. // VII Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність. Матеріали пленарного та секційних засідань. — Ч. 1. — К.: Рідний край, 1995. — С. 20–22.
- 10 Бондаренко Г. Шкільному і вузівському історичному краєзнавству — документальну основу / Бондаренко Г. В. // Сьома Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність”. Матеріали пленарного та секційного засідань. Ч.1. — К., 1995. — С. 73–74.
- 11 Луцький державний педагогічний інститут імені Лесі Українки / Авторський колектив: Заброварний Б., Кудь В., Михайлюк О. — Львів: Світ, 1992. — С. 88.
- 12 Людина, ректор, педагог. Спогади про Нестора Володимировича Бурчака / Укладачі О. Бурчак та ін. — Луцьк: РВВ “Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. — 124 с., фото.
- 13 Шоста Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність”. Тези доповідей і повідомлень. — Луцьк, 1993. — 512 с.
- 14 Літопис Волині. Ч. 1. — Луцьк: Вежа, 2001. — 135 с. (Видано 6 номерів).
- 15 Атлас історії культури Волинської області / Відповід ред. Ф. В. Зузук — Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. — 112 с.
- 16 Леся Українка. Бібліографічний покажчик праць викладачів, аспірантів та студентів ВДУ імені Лесі Українки (1957 — 2000). Укладачі: А. Гайда, О. Рисак. — Луцьк: Вежа, 2001. — 34 с. (До 130-річчя від дня народження Лесі Українки).
- 17 Сторінки історії Волинського державного університету імені Лесі Українки. 1993 — 1998 / Головний редактор І. Олексюк. — Луцьк: Вежа, 1998. — 108 с.
- 18 Волинський державний університет імені Лесі Українки. 65 років. Рекламно-презентаційний збірник / Головний редактор І. Коцан. — Луцьк: РВВ “Вежа”, 2005. — 496 с.
- 19 Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область / Голова редколегії тому І. Коцан. — К.: Знання України, 2009. — 415 с.
- 20 Волинезнавство. Матеріали до факультативного курсу. Експериментальна електронна версія / Головний редактор Г. Бондаренко. — Луцьк, 2009. — 2054 с.

- 21 *Бондаренко Г.* Створення і діяльність регіональних музеїв Волині та їхня роль у збереженні пам'яток (1939 — початок ХХІ ст.) / Бондаренко Г. // Замосцько-Волинські зошити. “Минуле майбутньому”. Роль польського і українського музейництва в збереженні і документуванні культурної спадщини пограниччя. — Замосць: Музей Заморських, 2006/2007. — С. 191–218.
- 22 *П'ясецький В.* Вулиці і майдани Луцька / П'ясецький В., Мандзюк Ф. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. — 400 с., 48 кол. іл.
- 23 *Мандзюк Ф.Г.* У Луцькому замку / Ф.Г. Мандзюк. — Луцьк: Волинянин, 2008. — 157 с.

Геннадий Бондаренко

Волынской областной организации Национального общества краеведов Украины — 20 лет

В публикации рассказывается о 20-ти годах деятельности Волынской областной организации Национального общества краеведов Украины, которая имеет высокие достижения в краеведении и краеведческом образовании. Отмечено работу разных учреждений и организаций Волынской области: музеев, архивов, библиотек, учебных заведений и членов Общества. Определены задачи для дальнейшей работы областной организации.

Ключевые слова: Национальное общество краеведов Украины, Волынская область, краеведение, волыневедение, история, культура, природа.

Gennadiy Bondarenko

20 years of Volin regional organization of the National union of researchers of a particular region of Ukraine

In a publication told about 20 years of activity of Volin regional organization of the National union of researchers of a particular region of Ukraine which has important achievements in a study of a particular region and regional education. Work of different establishments and organizations of the Volin area is marked: museums, archives, libraries of educational establishments and members of Union. A task is drawn for subsequent work of regional organization.

Key words: National union of Researchers of a particular region of Ukraine, Volin area, study of a particular region, history, culture, nature.

